

5. Макаренко А. Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання, та деякі проблеми врахування суддівського розсуду // Право України. – 2011. – № 7. – С. 246.
6. Самойленко Є.Ю. Призначення покарання за наявності обставин, що його пом'якшують, за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Є.Ю. Самойленко. – Х., 2013.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. За ред. Мельника М.І., Хавронюка М.І. – 7-ме вид., перероб. та доповн. – К. : Юридична думка, 2010.
8. Василяш В. Проблеми визначення підстав призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали XVII регіональної науково-практичної конференції 3-4 лютого 2011 р. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені І. Франка, 2011.
9. Кримінальне право. Загальна частина : підруч. / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гусласького, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. – К. : Істина, 2011.
10. Пункт 6-2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 12 червня 2009 року № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>.
11. У КК ряду країн, наприклад Казахстану, така вказівка взагалі відсутня (ч. 4 ст. 53).
12. Тютюгин В.И. Некоторые вопросы применения наказания по новому уголовному кодексу Украины // Новый Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення : матер. міжнар. наук.-практ. конф. [Харків] 25-26 жовт. 2001 р. / Редкол.: Сташис В.В. (голов. ред.) та ін. – К.-Х. : «Юрінком Інтер», 2002. – С. 91.
13. Ковтун Н.Я. Поняття, система та види додаткових покарань для неповнолітніх за КК України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Н.Я. Ковтун. – К., 2010.

СІВАК О. В.,

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.125:343.137.5

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ: ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ЧИННИКІВ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ ЗАКОНОДАВСТВА В СИСТЕМІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Статтю присвячено вивченню історичних етапів становлення й розвитку запобіжних заходів щодо неповнолітніх правопорушників та способів їх застосування для правової реалізації в новому Кримінальному процесуальному кодексі України.

Ключові слова: історичний етап, генезис, запобіжні заходи, неповнолітні, кримінально-процесуальне законодавство.

Статья посвящена изучению исторических этапов становления и развития мер пресечения в отношении несовершеннолетних правонарушителей, способов их применения для правовой реализации в новом Уголовном процессуальном кодексе Украины.

Ключевые слова: исторический этап, генезис, меры пресечения, несовершеннолетние, уголовно-процесуальное законодательство.

This article is devoted to the study of historical stages of formation and methods of their use for the legal implementation of the new Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: *historical stage, precautions, juvenile, criminal procedural law.*

Вступ. Кажуть, що народ, який не пам'ятає своєї історії, не має майбутнього і приречений на забуття. Не знаючи історії, людина не зможе сформуватися як особистість, не навчиться мислити й виносити правильні судження про те, що відбувається. Вона, банально кажучи, навіть не зуміє зрозуміти ситуацію, що склалася у світі навколо неї. Адже саме історія дозволяє оцінити масштаби помилок, допущених у минулому, щоб надалі не робити їх. Що дає нам вивчення історії? Таке питання, напевно, ставила сама собі кожна людина. Відповідь на нього проста й очевидна: вивчаючи минуле, ми будемо своє майбутнє, керуючись багатим досвідом поколінь, які жили за багато століть до нас. Історія, крім того, що вона означає для людства сама по собі, ще й дуже важлива для інших наук, таких як політологія, соціологія, психологія, економіка та інші, в тому числі і для правових наук. Без історичних відомостей людству не вдалося б виробити правильний курс у жодній зі сфер, що вивчаються цими дисциплінами, не є винятком і кримінальне процесуальне законодавство, на яке, по суті, орієнтоване питання даної наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти особливостей історичних етапів розвитку запобіжних заходів, у тому числі й щодо неповнолітніх правопорушників, розглядалися у працях таких науковців, як Б. Булатов, М. Духовський, А. Кистяківський, Ф. Леонтович, П. Люблінський, В. Микляшевський, В. Случевський, І. Фойницький та інші.

Постановка завдання. Головною метою цієї роботи є дослідження тих моментів та історичних етапів, із підґрунтя яких з'явилося поняття запобіжних заходів як таких, їх види, а також як вони змінювалися протягом тривалого часу до сьогодення, щоб зрозуміти, наскільки якісно і правильно на даний час застосовуються заходи примусу щодо неповнолітніх правопорушників, чи були вони раніше взагалі.

Результати дослідження. У період історичного реформування законодавства України постала необхідність у реформуванні окремих його складових, однією з яких був Кримінально-процесуальний кодекс. Три попередні Кримінально-процесуальні кодекси УРСР (1922, 1927 та 1960 рр.) були систематизованими законодавчими актами, які нормативно закріплювали порядок провадження у кримінальних справах та визначали зміст правовідносин у сфері здійснення кримінального переслідування й судочинства. Основоположним кримінальним процесуальним законом України став Кримінальний процесуальний кодекс, який було прийнято 13 квітня 2012 р., в якому знайшли своє відображення закріплені як конституційні засади кримінального провадження, так і засади (норми-принципи) міжнародно-правових актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У Кримінальному процесуальному кодексі України (КПК) передбачено випадки, коли до громадянина, залученого до кримінальних процесуальних відносин, можуть бути застосовані заходи кримінально-процесуального примусу, з яких найсуворішими є запобіжні заходи. Запобіжні заходи – доволі значна складова заходів процесуального примусу, їх застосування завжди пов'язане зі значним обмеженням прав і свобод певних категорій осіб (підозрюваного, обвинуваченого) [1, с. 163].

Беручи до уваги важливість функцій, покладених на інститут запобіжних заходів, у кримінальному процесі України передбачено цілісну систему запобіжних заходів. Однак реформування кримінально-процесуального законодавства вимагає внесення змін і до цієї системи.

Для того щоб визначити, які нові запобіжні заходи потрібно внести до Кримінального процесуального кодексу, а які – скасувати чи внести корективи, нам необхідно звернутись до історії їх розвитку і становлення.

Так, П. Люблінський дотримувалася думки, що характер запобіжних заходів залежить від форми державного устрою, тому він застосовував цей критерій і під час періодизації історії України. Грунтуючись на цьому, П. Люблінський визначав такі історичні періоди: общинний, княжий, царський, імператорський [2, с. 208].

Перші згадки про інститут заходів процесуального примусу на українських землях датуються XIII ст. Общинний період характеризується міжнародними відносинами невеликих племен, пануванням внутрішньої родової юстиції та врівноваженим положенням внутрішніх відносин, що виражається в пануванні змагальної форми суду і слідчого запобіжного заходу (поруки). За поведінку людей в общині відповідала сама община, тому й як захід примусу використовувалася порука, спочатку общини, а згодом і впливових людей. Общинний період – один із маловідомих періодів, який сягає глибокої давнини і про який дійшло мало історичних свідчень. Ми змушені брати існування общинного устрою як вихідне положення й почати дослідження звідси. Нам цікавий той період, коли між виявленням злочину і призначенням покарання проходить певний час. Тобто виявивши особу, яка скоїла злочин, ми можемо її доставити до відповідного органу й допитати про обставини справи, проте, як правило, за один виклик виконати всі слідчі дії не можливо. Тому з метою забезпечення подальшого її з'явлення в досудовий орган і суд потрібно було і в ранні періоди розвитку судочинства застосовувати запобіжні заходи. Перші зародки таких відносин починають з'являтися в період існування общини.

Про інтереси об'єднання общини існує багато суперечливих поглядів. Так, А. Кистяківський і В. Микляшевський розглядали общину як об'єднання за родинними зв'язками, а Ф. Леонтович бачив у ній земельну общину, об'єднану єдністю інтересів, яка складалася із членів різних родин [5, с. 26].

В общині не було спеціальних органів примусу. В окремих випадках, коли це було потрібно, цю функцію виконував весь народ. На характері запобіжних заходів такий стан відобразився так: щодо осіб, які скоїли злочин у середині групи, община не боялася їх втечі. Це пояснюється дуже міцним соціальним зв'язком окремих членів общини зі всією організацією. Кожен член общини спільним бажанням діяв за соціальними мотивами, у протилежному випадку застосовувалася негайна репресія (особливо часто у вигляді вигнання). Це призводило до короткочасності процесу, що практично відповідало покаранню. І тому покарання за своїм характером було, швидше, суворим попередженням, ніж суворим покаранням.

Щодо злочинів, які скоювали поза межами родової общини, то тут можливість втечі була більшою. Община відповідала за свого члена, який діяв в її інтересах. Тому відповідальність швидше була майновою, ніж особистою. Община відповідала за свого члена, була його поручителем перед іншою общиною, однак це поручительство було не поручительством явки, а поручительством відповідальності. Таким чином, виключним пануючим запобіжним заходом була порука роду обвинуваченого. Крім спільних інтересів, спільною ланкою були родинні зв'язки. Нові особи, які вступали в общину, повинні були представляти так званих «знатків». Знатки виступали в якості рекомендації нових членів, які вступали в общину. Вони могли виконувати й поручительство.

Княжий період розпочався з посиленням влади князів із переважним впливом общини. Цей період характеризується перехідністю, свободою під час поруки (що ще не відрізняється від групової відповідальності) та виникненням запобіжних заходів, пов'язаних із позбавленням волі у справах, де замішаний особистий інтерес князя. Цей період за судовими пам'ятками можна визначити як такий, що починається за часів Ярослава Мудрого й закінчується прийняттям Судебників 1497 і 1550 рр. На його початку панує та ж община. Князь виступає суддею в суперечках, які виникали між родами. Однак він не проводить свого права через суд, а повністю притримується «старини» або «поко-ну». Він зацікавлений у суді лише з економічної точки зору, оскільки надаючи судові послуги, він брав плату з осіб, які судились. У першій частині цього періоду поруки,

як і раніше, мали виключне застосування. Однак для віддачі на поруки, для порушення справи і представлення в суд вже з'явилися особливі органи – пристави, недільщики, придверники, отроки, ємці, мечники. Пристави – це перший зародок органів досудового розслідування. До їх обов'язків входило констатування злочинів, проведення обшуків, віддача на поруки. Пристави – це органи княжого суду. Князь, користуючись виключним правом суду, повинен був заради своїх інтересів слідкувати за скоєнням кожного злочину і вживати заходи для того, щоб сторони з'являлись до нього на суд. Засобом цього були поруки. Звичайно, він не міг сам передавати на поруки й делегував ці обов'язки окремим членам його дружини (отроки, ємці) або частіше за все – помічникам, які були при ньому (приставам, придверникам, недільщикам).

Приватна особа могла арештовувати лише для доставляння до суду. Однак це право обкладалось певними гарантіями. Так, арешт холопа, який втік, міг бути застосований лише у присутності отрока (Руська Правда). Також були встановлені значні стягнення за неправильний арешт. Поруки застосовувались лише в особливо тяжких злочинах. Час явки до суду був суворо визначений, щоб не відривати селян від робіт і не примушувати витратити багато часу. Так, монастирським людям необхідно було з'явитися через два тижні після Хрещення, тобто після другого лютого. Для селян – через тиждень після Петрового дня, що припадало після дев'ятнадцятого липня.

Взяття під варту як запобіжний захід у княжий період не застосовувалось. Іноді застосовували так звану тюрму, під якою в той час розуміли замкнутий простір у землі, проте, як правило, це були поодинокі випадки і стосувались дій політичного характеру, щодо осіб, які були особливо небезпечні для князя. Фактично, це було насильницькою дією князя, а не законним запобіжним заходом.

Разом із поруками, які застосовувались до обвинувачених, існувало безпосереднє покарання особи, яку затримали під час вчинення злочину. Затриманого можна було вбити, і за це не було ніякого покарання, якщо той застосовував опір.

Подальший розвиток запобіжних заходів в Україні був пов'язаний із впливом на українське суспільство іноземних загарбників. За так званої литовсько-польської доби (XIV–XVII ст.) суспільство поділилося на феодалів (князів, бояр, магнатів, шляхту, панів), залежних селян і міщан. Особливим станом було козацтво. Судова система в Україні XIV–XVII ст. також була пов'язана із класовим і становим ладом суспільства. Можна сказати, що значний вплив на судову систему в Україні мала Російська імперія, до складу якої в першій половині XIX ст. входить більша частина України. Приймаючи до уваги, що велика частина земель України входила до складу Російської імперії, ми також можемо розглядати царський період, який відобразився на розвитку запобіжних заходів.

Царський період – час створення сильної влади, яка поглинула общину. Постають обмеження свободи (кріпацтво). Відповідно до цього починають застосовуватись заходи адміністративно-примусового характеру, рідше поруки. У царський період ми маємо справу з централізацією держави та сильною владою князів, яка надала перевагу владі своїх місцевих органів над владою органів самоуправління. Суд поступово переходить із рук князів до державних органів. Запобіжними заходами, які застосовувались у цей період, були віддача за пристава, поруки, поміщення в тюрму. Після значного збільшення кількості осіб, які скоїли злочини, й за необхідності посиленої репресії стало неможливим віддавати обвинувачених на поруки. Дуже часто не можливо було знайти поручителя, тому правопорушника позбавляли волі.

У тюрму поміщались, як правило, особи, які скоїли зловживання. Інколи там утримувались обвинувачені за розшуковими справами, доки не знаходились поручителі. Особи, які утримувались у тюрмах, харчувались за свій рахунок та їжею, яку їм приносили рідні, а більше часу просили милостиню, ходячи скутими по базарах та будинках. Таким чином, тюрма ще не була суворо відособлена від «позатюремного» світу. Застосовувався

цей захід як виняток і дуже рідко. До епохи дії Укладення 1649 р. порука збереглась, проте застосовувалась досить рідко, оскільки община вже мало була пов'язана спільними зв'язками, а тому почастишали втечі.

Для імператорського періоду характерне повне перетворення всього державного устрою й централізації. Він викликає посилення державної влади, що виражається в існуванні лише одних адміністративно-примусових заходів, і лише з поступовим укріпленням цього устрою спостерігається перехід до заходів психологічного характеру. Розглядаючи початок імператорського періоду, можна виявити значне збільшення випадків ув'язнення. Порука ще існувала, однак вона отримала зовсім інший характер, так як відпала майнова відповідальність поручителя. Мало забезпечуючи явку, поручительство застосовувалось дуже рідко й носило формальний характер. Віддача за пристава також вийшла із застосування й була замінена ув'язненням. Майже повне виключення запобіжних заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, та заміна на ув'язнення призвела до великої кількості арештованих. Тому у Зводі законів 1832 р. було передбачено такі заходи по недопущенню ухилення обвинуваченого від слідства й суду: утримання в тюрмі і при поліції, домашній арешт, поліцейський нагляд, віддача на поруки.

Під домашнім арештом і поліцейським наглядом за зведенням законів передбачалось утримання обвинувачених у вчиненні нетяжких злочинів, за які вони підлягали б лише тимчасовому тюремному ув'язненню. Також у Зведенні законів було зроблено деякі винятки для окремих категорій осіб, наприклад, вагітних жінок заборонялось брати під варту, а необхідно віддавати на поруки й під поліцейський нагляд. Порука не була пов'язана із грошовою відповідальністю поручителя. Єдине забезпечення, яке закон бачив у поруці – залежність від особи поручителя, що була безпосереднім начальником обвинуваченого. Домашній арешт застосовувався частіше до осіб привілейованих (наприклад, до різного роду чиновників) і полягав у тому, що в будинку обвинуваченого знаходився поліцейський. Поліцейський нагляд, який було введено з метою замінити утримання при приставі, не було врегульовано законом, тому на практиці він застосовувався дуже рідко.

Після революції 1917 р. Народний Секретаріат, відкинувши старе законодавство, запроваджував нове – радянське. Тобто розпочався новий етап розвитку кримінального судочинства, в якому кримінальний процес зазнає докорінних змін. Починаючи із січня 1918 р. в Україні поширюються декрети всеросійських з'їздів Рад та РНК РРФСР, а на місці виникають правові норми революційного часу. 13 вересня 1922 р. Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом (ВУЦВК) було прийнято постанову, згідно з якою з 20 вересня 1922 р. на всій території Української Радянської Соціалістичної Республіки вводився в дію Кримінально-процесуальний кодекс України [6, с. 5]. Дванадцятий розділ даного кодексу було відведено під запобіжні заходи й передбачалося, що від кожної особи, притягнутої в якості обвинуваченого, слідчий відбирає підписку про явку з обов'язком повідомляти про зміну місця проживання (ст. 146). Крім того, слідчий може застосувати до обвинуваченого запобіжні заходи (ст. 147), зокрема такі: 1) підписку про невиїзд; 2) поручительство особисте й майнове; 3) заставу; 4) домашній арешт; 5) взяття під варту.

На 2-й сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК) у 1927 р. було прийнято новий Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР, в якому перелік запобіжних заходів було доповнено таким заходом як поручительство професійних та інших громадських організацій [7, с. 118]. У зв'язку із чим перелік запобіжних заходів набув такого вигляду (ст. 142): 1) підписку про невиїзд; 2) поручительство особисте й майнове; 3) поручительство професійних та інших громадських організацій; 4) застава; 5) домашній арешт; 6) утримання під вартою.

У подальшому система запобіжних заходів залишалася незмінною аж до 1958 р. Ще одним важливим документом, який діяв та території України до нового Криміналь-

но-процесуального кодексу 1960 р., були «Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік», прийняті у грудні 1958 р. Основи передбачали наступні запобіжні заходи: підписку про невиїзд, особисту поруку або поруку громадської організації, взяття під варту. При цьому ст. 33 Основ передбачала, що запобіжними можуть бути й інші заходи, які передбачені законодавством союзних республік.

Також варто зазначити про той аспект, що в той же час система заходів процесуального примусу також невпинно розвивалася за кордоном. В європейських країнах переважали заходи процесуального примусу, що мали матеріальну основу, проте часто використовувалося взяття під варту неповнолітніх обвинувачених. Кардинальних змін у системі заходів процесуального примусу за кордоном не було, їх розвиток відбувся планомірно. При цьому значна увага приділялася саме процесуальним заходам, що застосовувалися до неповнолітніх обвинувачених.

Узагалі, аналізуючи історичний аспект, слід зауважити, що як стверджував дослідник П. Кінг, який здійснив аналіз злочинності в Англії за 1762–1787 рр., за вказаний період було виявлено абсолютну незахищеність неповнолітніх перед законом і судом. Безправне становище неповнолітніх перед законом і судом у середині XVIII ст. й навіть за часів капіталізму було характерне не лише для Англії. У США в першій половині XIX ст. дітей віком до семи років визнавали винними на загальних підставах разом із дорослими. Неповноліття не розглядали як обставину, яка б пом'якшувала відповідальність [8, с. 193].

До 1911 р. в Росії не існувало спеціальних судів у справах неповнолітніх. Близьким до них був трибунал для дітей, який містив деякі елементи автономного правосуддя в цих справах. У 1909 р. Петербурзьким патронажним товариством створено інститут індивідуального судді для дітей, що фактично наслідував ланку судової системи у справах неповнолітніх у Франції. Ця юрисдикція мала багато дефектів і була незвичною для Росії. Не маючи належної правової бази, заснований інститут не забезпечував очікуваного спеціального захисту в межах правосуддя. Проте із другої половини 20-х рр. ситуація суттєво змінилася. Намітилася тенденція щодо спрощення кримінального процесу, зменшення ролі захисту та навіть його ліквідації, що виявилось у проектах Кримінально-процесуального кодексу. У проекті даного кодексу питання щодо застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх майже не висвітлювалося [9, с. 11-12]. В юридичній літературі тих часів неодноразово наголошувалося на значенні суворого дотримання процесуальних вимог, закладалися основи концепцій розширення кола запобіжних заходів, передусім щодо неповнолітніх.

Проводячи попередньо характеристику реформи кримінально-процесуального законодавства України, починаючи із КПК УРСР 1922 до 1960 рр., ми зазначили про зміни у видах запобіжних заходів та про особливості їх застосування, а щодо неповнолітніх злочинців, то було передбачено лише окремі норми щодо підвищення захисту прав неповнолітніх у кримінальному судочинстві та застосування до них запобіжних заходів. У 1971 р. КПК УРСР було доповнено Главою 36, в якій систематизовано норми щодо особливостей провадження у справах неповнолітніх. Проте не було передбачено правове врегулювання питання про застосування судами примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння, до віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Примусові заходи виховного характеру до неповнолітніх у зазначених випадках застосовували не суди, а позасудові органи – комісії у справах неповнолітніх.

У прийнятому в 1960 р. Кримінально-процесуальному кодексі у Главі 13, яка мала назву «Запобіжні заходи», містилися норми з чітко визначеними видами запобіжних заходів, а саме: 1) підписка про невиїзд, 2) особиста порука; 3) порука громадської організації або трудового колективу; 3-1) застава, 4) взяття під варту; 5) нагляд командування військової частини, а також у зв'язку із прийнятими змінами та доповненнями до вищевка-

заного КПК України з 21 травня 2001 р. затримання підозрюваного вважалося тимчасовим запобіжним заходом (ч. 2 ст. 149 КПК). Щодо неповнолітніх, то для них законодавець виділив у Кримінально-процесуальному законодавстві Розділ 8 («Провадження у справах про злочини неповнолітніх»), де у Главі 36 «Особливості провадження у справах про злочини неповнолітніх» містилася ст. 436, в якій було зазначено, що до неповнолітніх обвинувачених, окрім загальних запобіжних заходів, які були визначені у ст. 149 КПК, можуть застосовуватися передача їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячих установах, – передача їх під нагляд адміністрації цієї установи [10, с. 218]. Як бачимо, інститут захисту неповнолітнього в даному кримінально-процесуальному законодавстві був значно розширеним та вдосконаленим.

Поступово ми дійшли до нової «сходинки» у кримінальному процесуальному законодавстві, яка має назву нині чинного Кримінального процесуального кодексу України, який, як ми вже зазначали на початку нашої статті, був прийнятий 13 квітня 2012 р., а норми якого діють із 20 листопада 2012 р. донині. Не можливо не відзначити, що наш законодавець у новому Кримінальному процесуальному кодексі щодо запобіжних заходів за зразок узяв апробований на практиці крізь призму рішень Європейського суду із прав людини із застосуванням Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод досвід західноєвропейських демократій, а також, образно кажучи, «гіркий» вітчизняний, про що ми вказували в нашій статті. Законодавець, запровадивши нову, європейську систему запобіжних заходів, відмовився від підписки про невиїзд, поруки громадської організації або трудового колективу, нагляду командування військової частини. І тепер запобіжними заходами є такі: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою. До неповнолітніх обвинувачених може також застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до тих, які виховуються в дитячій установі, – передання під нагляд адміністрації установи. Тимчасовим запобіжним заходом залишено затримання особи, яке, як і раніше, не може перевищувати сімдесяти двох годин із моменту затримання [11 с. 69].

Висновки та пропозиції. Таким чином, підводячи підсумок, доходимо висновку про те, що запобіжні заходи набували свого розвитку лише до 1927 р. У наступних Кримінальних процесуальних кодексах і доповненнях до них, як правило, деякі з раніше існуючих запобіжних заходів вводилися, а деякі, навпаки, виключалися. Та враховуючи міжнародні стандарти й накопичений власний вітчизняний досвід, було прийнято новий КПК, який містить ряд новацій, більшість з яких покликані створити рівні можливості для кожної зі сторін у кримінальному процесі, впровадити світовий досвід у вітчизняне судочинство. На нашу думку, систему запобіжних заходів потрібно розширити й удосконалити, а особливо щодо неповнолітніх правопорушників, адже проблема запобіжних заходів щодо неповнолітніх обвинувачених залишається актуальною та не до кінця врегульованою.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес [текст] : підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 554 с.
2. Люблинский П.И. Свобода личности в уголовном процессе. Меры, обеспечивающие неуклонение обвиняемого от правосудия. – СПб., 1906. – 701 с.
3. Кистяковский А.Ф. О пересечении обвиняемому способов уклониться от следствия и суда. – СПб., 1868. – 196 с.
4. Микляшевский В.С. О средствах представления обвиняемого в суд. – Варшава, 1872.
5. Леонтович Ф.И. История русского права. – О., 1869. – Вып. 1.
6. Уголовно-процессуальный кодекс УССР, утвержденный ВУЦИК 13 сентября 1922 г. – Х., 1922.

7. Шаргей М.Е. Уголовно-процессуальный кодекс УССР 1927 года. Текст и поста-тейный комментарий. – Х., 1928.
8. Хахуцяк О.Ю. Историчний аспект застосування запобіжних заходів до не-повнолітніх / О.Ю. Хахуцяк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 6. – С. 192–197.
9. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция: Проблемы уголовного права, уголов-ного процесса и криминологии : учеб. пособие / Э.Б. Мельникова. – М. : Юридическая литература, 2000. – 272 с.
10. Кримінально-процесуальний кодекс України : зі змінами та доповненнями ста-ном на 25 жовтня 2010 року. – К. : Паливода А.В., 2010. – 240 с. – (Кодекси України).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]. – К. : Центр учбової лі-тератури, 2012. – 254 с.

ФЕДОРІВ І. Я.,
магістр юридичного факультету
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 343.13

ПОКАЗАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті визначено провідну роль показань серед усіх видів доказів у кримінальному провадженні. Проаналізовано закріплені змагальні права кожної зі сторін щодо отримання показань та їх оцінки. Окрему увагу при-ділено новому інституту у сфері доказування – показанням з чужих слів.

Ключові слова: показання, змагальність, безпосередність, джерела до-казів, показання з чужих слів.

В статье определена ведущая роль показаний среди всех видов доказа-тельств в уголовном производстве. Проанализированы закрепленные сорев-новательные права каждой из сторон по получению показаний и их оценки. Отдельное внимание уделено новому институту в сфере доказывания – по-казаниям с чужих слов.

Ключевые слова: показания, состязательность, непосредственность, источники доказательств, показания с чужих слов.

The article outlines the leading role of testimony in all kinds of evidence in the criminal proceeding. Enshrined competitive rights of the prosecution and the defense concerning the process of obtaining evidence and their estimation, are analyzed in the article. Special attention is given to the new institute in the field of evidence – hearsay evidence.

Key words: indications, adversarial, spontaneity, sources of evidence, hearsay evidence.

Вступ. Особливе місце серед усіх видів доказів у кримінальному провадженні за-ймають показання. Показання мають велике значення для вирішення завдань криміналь-ного судочинства, адже найчастіше тільки на їх основі здійснюється достовірне вста-

